

*Értés, tudás nélkül, sötétben kóborolnak,
a föld alapjai alattuk imbolyognak
(Zsolt 82:5)¹*

Istennélküliség, sötétség, szorongás, beteg lelkek ...

Jelen írás a *Bölcsesség könyve 17:1-18:4* részének a szorongással, illetve a szorongás pszichés és spirituális vonatkozásaival való kapcsolatáról szól. A szöveget *Nietzsche Im-igyen szóla Zarathustra* című könyvéből vett gondolatokkal vetem össze, és ezekből kiindulva az elmúlt bő évszázad eszmetörténeti-társadalmi változásainak pszichés egészségünkre gyakorolt hatását vizsgálom.

Az alapgondolat

A Bölcsesség könyve (vagy *Salamon bölcsessége*) a legkésőbb keletkezett ószövetségi könyv, amely a Kr.e. I. század közepén görög nyelven íródott az egyiptomi Alexandriában élő zsidóság körében, ahol egyébként az Ószövetség könyveinek görögre fordítását is elvégezték. Olyan korban született, amikor a zsidó hitet kívülről és belülről is veszélyek fenyegették. Kívülről a pogány, hellenista világvallás és civilizáció kihívása, időnként nyílt politikai nyomása, belülről egy önfeladó, az adott világhoz alkalmazkodó réteg bomlasztó hatása. Az alapszituáció a számunkra is ismerős és a könyv mondanivalóját a mai hívők számára is oly aktuálissá teszi. A könyv az úgynevezett deuterokanonikus könyvek közé tartozik, azaz a katolikus kánon szerint a Szentírás része, azonban hiányzik a zsidóság (és ugyanígy a reformáció egyházai) szent könyveinek sorából.²

A következőkben vizsgált szöveg arról az eseményről szól, amely a *Kivonulás könyve (2Mózes) 8:21-23*-ban található. Az Izraelt fogságban tartó Egyiptomot tíz csapás súlytja. Ezek közül a sötétség csapásáról szóló részben olvashatjuk:

Azután az Úr így szólt Mózeshez: "Nyújtsd ki kezedet az ég felé, és olyan sötétség borítja el az egész országot, hogy meg lehet tapogatni."

*Mózes erre kinyújtotta kezét az ég felé, és három napig sűrű sötétség szállt egész Egyiptomra. Senki sem láthatta a másikat, és három napig senki sem mozdulhatott a helyéről. Izrael fiainak területén azonban világos volt.*³

¹ Farkasfalvy Dénes fordítása. Zsoltároskönyv. Prugg Verlag, Eisenstadt, 1975.

² A Neovulgata jegyzetei alapján. Szent Jeromos Bibliatársulat Bp. 1997

³ A szentírási helyek forrása: A Biblia. Szent István Társulat. Bp. 1973. Az ettől eltérő fordításokat külön jelzem.

A Bölcsesség könyve átélméli a kivonulás eseményeit, ezen belül a 17:1-18:4 közötti rész az Egyiptomot súlytó sötétség csapásáról szól: Isten népe a világosságban jár, az őt elnyomó hatalom pedig a sötétségben. ***Istennélküliség, sötétség, szorongás, beteg lelkek*** – a szöveg alapgondolatai. Aktuális vonatkozásokat keresve őt gondolatot emeltem ki a szövegből.

2. XIII. Leó pápa, mint órálló⁴ figyelmeztet

Az első kiemelt gondolat:

Bölcs 17:2 Azt hitték ugyanis az elvetemültek, hogy elnyomhatják a szent népet, de aztán a sötétség fogságában és az éjszaka bilincseiben kellett ténferegniük, bezárva házaikba, számkivetve az örök gondviselés színe elől.

Ma is aktuálisak ezek a sorok. De kezdjük időben kissé távolabbról és olvassuk tüzetesen végig XIII. Leó pápa *Humanum Genus* enciklikáját. A XIX. század végének pápája prófétai érzéssel mutatott rá az Egyházra és az egész emberiségre váró új kihívásokra. A gyökerüknél érezékelve a később kibontakozó viharok előjeleit, írt egy enciklikát a kommunizmusmal kapcsolatban (*Quod Apostolici Muneris*, 1878), egyet a házasság védelmében (*Arcanum Divinae Sapientiae*, 1880), egyet a szabadkőművesség - liberalizmus tárgyában (*Humanum Genus*, 1884), majd jött a *Rerum Novarum* (1891), a munkásság kizsákmányolása ellen. Miután látomása volt az eljövendő évszázadban az Egyházra váró borzalmakról, megfogalmazta a *Szent Mihály főangyal* kezdetű imát. Végül a XX. század hajnalán imádságot rendelt el a Szentlélek új kiáradásáért.⁵

A *Bölcs 17:2* idézet tükrében szemlélve az elmúlt bő évszázad eseményeit, alkalmas kiindulópontot találunk témánkhoz, a kereszténység napjainkban tapasztalt visszaszorulása és korunk embere pszichés egészsége alakulása közötti kapcsolat vizsgálatához:

Azt hitték ugyanis az elvetemültek, hogy elnyomhatják a szent népet, de aztán a sötétség fogságában és az éjszaka bilincseiben kellett ténferegniük, bezárva házaikba, számkivetve az örök gondviselés színe elől. Bölcs 17:2

Ha jobban szemügyre vesszük a *Szent Mihály főangyal* kezdetű ima szentírási hátterét, akkor némi bepillantást nyerhetünk a XIII. Leó által észlelt történelmi-társadalmi folyamatok szellemi dimenziójába:

*Zsolt 34:8 Hadával az Úr angyala azok körül vert tábort, akik félik, hogy szabadulást hozzon nekik.*⁶

Dániel 12:1 Abban az időben fölkel Mihály, a nagy fejedelem, néped fiainak oltalmazója; mert olyan szorongattatás ideje következik, amilyen még nem volt soha, amióta nemzetek vannak. Abban az időben megszabadul néped, mind, aki be van írva a könyvbe.

⁴ Vö. Ezekiel 3:17

⁵ Ralph Martin: Mit mond a Lélek? Lélek és Élet Kiadó Bp. 1997. 30.old.

⁶ Farkasfalvy Dénes fordítása.

Zakariás 3:1 Megmutatta nekem Józsue főpapot, amint az Úr angyala előtt állt. Jobbján a sátán állt, és vádolta.

2 Az Úr angyala ezt mondta a sátánnak: "Parancsoljon neked az Úr, sátán, parancsoljon neked az, aki kiválasztotta Jeruzsálemet! Nem üszök ő, amelyet kimentettek a tűzből?"

1Péter 5:8 Józanok legyetek és vigyázzatok, mert ellenségeitek, az ördög, mint ordító oroszlán körüljár, keresve, kit nyeljen el.⁷

Jelenések 12:7 Ezután nagy harc támadt a mennyben. Mihály és angyalai megtámadták a sárkányt. A sárkány és angyalai védekeztek,

8 de nem tudtak ellenállni, s nem maradt számukra hely a mennyben.

9 Levetették a nagy sárkányt, az ősi kígyót, aki maga az ördög, a sátán, aki tévútra vezet az egész világot. A földre vetették, s vele együtt letaszították angyalait is.

10 Ekkor harsány hangot hallottam az égben: „Eljött Istenünk üdvössége, ereje és országa, és az ő Fölkentjének uralma, mert letaszították testvéreink vádlóját, aki éjjel-nappal vádolta őket Istenünk színe előtt.

11 De legyőzték a Bárány vérével és tanúságuk szavával, s nem kímélték életüket mindhalálig.

12 Ezért örüljete, egek, és ti, akik benne laktok! Jaj a földnek és a tengernek, mert oda szállt le a sátán nagy haragjában. Tudja, hogy kevés ideje van hátra.”

Jézus így mondja:

... Láttam a sátánt: mint a villám, úgy bukott le az égből. Lk 10:1

Ezek a szövegek adják tehát XIII. Leó fohászának bibliai hátterét. A viharos XX. századra készülve ez a pápa elrendelte, hogy a hívek minden szentmise után közösen kérjék:

Szent Mihály főangyal, védelmezz minket a küzdelemben, a Sátán gonosz kísértései ellen légy oltalmunk! Esedezve kérjük, parancsoljon neki az Isten. Te pedig mennyei seregek vezére, a Sátánt és a többi gonosz szellemet, akik a lelkek vesztiére körüljárnak a világban, Isten erejével taszítsd vissza a kárhozat helyére. Ámen.

3.1 Esmék összecsapása

XIII. Leó szerint tehát a XIX. század végén korszakváltás áll küszöbön. Ezt az új korszakot egy kortárs író, a francia *Gustave Flaubert* (1821-1880) így írja le az 1870-es porosz-francia háború idején, miközben a porosz hadak vonulását a fenyegető világvége kezdeteként éli meg: “Ó, vajon milyen világba lépünk? Pogányság, kereszténység, hitványság; íme, az emberiség fejlődésének három nagy korszaka. Milyen szomorú ott állni a harmadiknak a küszöbén!”⁸ Valahol a közelben az általa barbár hadaknak nevezett porosz seregben pedig ott vonul egy önkéntes - Friedrich Nietzsche, a későbbi filozófus.

⁷ Szentírás a Neovulgata alapján. Szent Jeromos Bibliatársulat. Bp. 1997.

⁸ Lőrinszky Ildikó: *A Flaubert-sivatag*. Pannonhalmi Szemle VII/3

Friedrich Wilhelm Nietzsche (1844-1900) az *isten meghalt* gondolata prófétájának eszméi különböző olvasatban a XX. század számos különböző szellemi irányzatára (egzisztencializmus, nemzetiszocializmus, marxizmus⁹) meghatározó befolyással voltak. A végső formájában 1892-ben megjelent *Im-ígyen szóla Zarathustra* című könyvében írja:

Szeretem azt, a kinek szabad a szelleme és szabad a szíve: így feje csak szívének csatornája, szíve pedig vesztébe hajtja. Szeretem mindazokat, a kik olyanok, mint a nehéz csöppek, egyenként esvén a sötét felhőből, a mely az ember fölött csüng: ők hirdetik, hogy villám jó és hírmondókként mennek tönkre. Íme, én a villám hírmondója vagyok és nehéz csöpp a felhőből; és ennek a villámnak a neve: emberfölötti ember. (15.old.)

Miért szállt szembe Leó pápa azokkal, „*kinek szabad a szelleme*”, és miért ítélte úgy, hogy törekvések a világot a *vesztébe hajtják*? Tekintsünk el attól, hogy a Humanum Genus-ban csak a szabadkőművesek vannak nevesítve. A szabadkőművesség egy tendencia megtestesítője. Ideológiájukat, amelyet a Humanum Genus¹⁰ naturalizmusnak nevez, a Kinyilatkoztatás természetfölötti eredetű törvényeinek gyakorlati elutasítása miatt, ők maguk inkább *humanizmus*-ként említik. A humanizmus valamennyiünk fülében pozitív csengésű szó. Ebben az értelemben a kereszténységnek a *szeresd felebarátodat, mint önmagadat* (Mt22:39, Mk12:30, Gal5:14) parancsán alapulóan természetszerűen van egy humanista oldala. Itt azonban a humanizmus fogalom nem csupán egyfajta filantrópiát jelöl, hanem egyben a modern világszemléletnek az antik görög szofista filozófustól, az abdérai *Prótagorásztól* (kb Kr.e. 480-410) kölcsönzött kiindulópontját: *minden dolog mértéke az ember*. Így lesz érthetővé az az áthidalhatatlan szakadék, amely a humanizmust a zsidó-keresztény világ szemléletétől elválasztja, hiszen ez utóbbiban minden dolog mértéke az isteni kinyilatkoztatás, a Szentírás. A zsidó-keresztény világban megfellebbezhetetlenek és megváltoztathatatlanok tartott erkölcsi törvényekkel szemben a modern democráciákban a törvények az emberek többségének a véleményét tükrözik, annak változásait követik. Röviden az a törvény, amit megszavazunk. Az ezen a humanista felfogáson alapuló liberális irányzatok célkitűzései fokról-fokra egyre teljesebb mértékben valósulnak meg. A trend a XIX. század vége óta a következő: állam és egyház szétválasztása (a lényeg a keresztény elveknek a törvénykezésből való kirekesztése) - polgári házasság - válás bevezetése - később az abortusz legalizálása. A jelenlegi állomás homoszexuálisok házassága örökbefogadási joggal. A jövőre vonatkozó kívánság a drogliberalizáció, az eutanázia és esetleg az emberklónozás. Ez tehát a liberalizmusnak az a vonala, amellyel az Egyház természetesen szembenáll, mert az a küldetése, hogy Jézus Krisztust hirdesse, aki *az út, az igazság és az élet* (Jn 14:6), és így a Biblián alapuló stabil értékrend hirdetője kell legyen. Ez pedig nem egyeztethető össze a fenti relativizmussal, amely Nietzschénél így jelenik meg:

”Ez – íme ez az én utam, - merre van a tied?” – így felelek azoknak, a kik tőlem az utat tudakolják. ”Az” út tudniillik nincs! Im-ígyen szóla Zarathustra. (264.old.)

⁹ Kiss Lajos András: A kommunisták teste. Liget 2002/10. http://liget.grafium.hu/10_11.html

¹⁰ A szabadkőművességet elítélő pápai nyilatkozatok sora: XII. Kelemen (1730-40): In Eminenti, 1738., ezt követően XIV. Benedek (1740-58): Providas, 1751. VII. Piusz (1800-23): Ecclesiam a Iesu Christo, 1821. XII. Leó (1823-29): Quo Graviora, 1825. VIII. Piusz (1829-30): Traditi Humilitati, 1829. XVI. Gergely (1831-46): Mirari Vos, 1832. IX. Piusz (1846-78): Qui Pluribus, 1846. XIII. Leó (1878-1903): Humanum Genus, 1884. Dall'Alto Dell'Apostolico Seggio, 1890. Inimica Vis, 1892. Custodi di Quella Fede, 1892. II. János Pál (1978-2005): Quaesitum est, 1983. Ez utóbbi a Hittani Kongregáció által kiadott, a pápa által megerősített nyilatkozat.

Az ütközőpont tehát a következő: XIII. Leó, elődeivel és örököseivel együtt Jézust vallja követendő útnak – Nietzsche és követői szerint azonban nincs követendő út (bár a későbbiekből kiderül, hogy mégis egészen konkrét javaslatokat hordoz tarsolyában). Az olvasó persze most joggal kérdezi: hogyan illeszthető mindez egyetlen keretbe. Hiszen Nietzsche nem szabadkőműves, politikai értelemben nem liberális, mégkevésbé nem szocialista és nem is filantróp. A kérdés jogos, azonban úgy vélem a humanizmus fentebb említett prótagorászai jelentése: *minden dolog mértéke az ember, azaz az Isten nélküli világ iránti igény* jelenti azt a közös nevezőt amely miatt *az isten meghalt* – gondolatának prófétája a mai napig oly széles körben hat.

Ezen a ponton persze a szabadkőművesség védelmében azt mondhatnánk, hogy csak a francia orientációjú szabadkőművesség ateista, a klasszikus angol irányzat megkövetel egy minimum deista istenhitet. XIII. Leó válasza szerint azonban ez *nem egyéb, mint az istenségnek bizonyos torzképét elfogadni, de tényleg annak létét megtagadni*. A pápa szavai szerint, a szabadkőművesek általában vallják ugyan Isten létét, *tetteikkel mégis bizonyítják, hogy ez nem belső s erős meggyőződésük (Humanum Genus 17)*. A Világegyetem Nagy Építőmesterének kultusza, a hozzá kapcsolódó szimbolika gnosztikus elemekben bővelkedik. A gnózis pogány és keresztény elemeket ötvöző szellemisége valaha az I.-III. században a kereszténység nagy ellenfele volt. A beavatások sorozatán át megszereshető tudás általi megváltást hirdették, szemben a kereszténységgel, ahol a megváltás forrása egyedül Jézus Krisztus kereszthalála és feltámadása. A tudás általi megváltás gnózisból vett gondolata jól illeszkedik a szabadkőművesség bölcsője, a felvilágosodás rációkultuszához, miközben paradox módon a gnosztikus ihletettséű misztériumok seregnyi irracionális eleme van jelen a csak a legmagasabb fokban beavatottak számára átlátható rendszerben. A gnosztikus rendszerek nem követeltek meg a kereszténységhez fogható erkölcsi tisztaságot. Hasonló jelenségnek lehetünk itt is tanúi, hiszen *a szabadkőművesek által kizárólagosan helyeselt erkölcsstan, melynek szellemében ők az ifjúságot nevelni akarják, nem más, mint a melyet polgárinak, függetlennek és szabadnak neveznek; vagyis amelyből a vallás eszméje teljesen ki van zárva. ... Ahol is az kizorítván a keresztény nevelést, és szélesebb tért foglalt, ott csakhamar pusztulnak a keresztény erkölcsök, elhatalmasodnak a tévelyek sötét rémei, és vakmerően üti fel fejét a gonoszság. (Humanum Genus 19)*. Itt kell tehát keresnünk az Egyház és a szabadkőművesség szembenállásának másik fontos területét. A Hittani Kongregáció 1983-as nyilatkozata, az e tárgyban legutóbbi és jelenleg is érvényben lévő pápai tekintéllyel megerősített állásfoglalás szerint:

Az Egyháznak a szabadkőműves szervezetekre vonatkozó negatív ítélete változatlanul fennmarad. Az Egyház tanításával mindig is összeegyeztethetetlennek tartotta ezen szervezetek elveit, így a bennük való tagság tiltott marad. Az a hívő, aki szabadkőműves társaság tagja, súlyos bűn állapotában van és nem járulhat szentáldozáshoz.¹¹

Az utóbbi mondatból kitűnik, az Egyház nem átkot mond a szabadkőművességre, csupán konstatálja, hogy annak törekvései az övéivel ellentétesek, ebből következően saját tagjainak tiltja meg a szabadkőműves szervezetekben való tagságot *a senki két úrnak nem szolgálhat* elve alapján.

¹¹ Quaesitum est - Hittani Kongregáció: Nyilatkozat a szabadkőműves szervezetekről, 1983.11.26.

Összegezve a fentieket, beláthatjuk, hogy egyáltalán nem légből kapott próbálkozás közös nevezőt keresnünk szabadkőműves gondolatok és az "isten meghalt" gondolatának prófétája között. Egy mai Nietzsche-kutató, Kiss Endre egyik tanulmányában a filozófust egyenesen *a modern demokrácia teoretikusának* nevezi.¹² Ez az értékelés újabb kapcsolódási pontot jelenthet Nietzsche és a modern demokráciák úttörőjének tartható szabadkőművesség között.

3.2 A nyílt erőszak kora

A kommunizmus és a náciizmus egyaránt jelentős mértékben hozzájárultak a keresztény kultúra felmorzsolódásának folyamatához, óriási csapásokkal próbálva megtörni az Egyház gerincét. Az *Im-ígyen szóla Zarathustrában*, amelyet a II. világháború során minden német katona felszerelése részeként megkapott és amelyet a *kommunista embertípus* ideálja kidolgozásánál a bolsevik Lunacsarszkij is felhasznált ezt találjuk:

Kik fenyegetik a legnagyobb veszedelemmel az ember minden jövődjét? Nemdenem a jók és az igazak? Törjétek össze, törjétek össze nekem a jókat és igazakat! – Óh, én véreim, és megértettétek-e ezt az ígét? (287.old.)

Templomoknak hívják édes illatú barlangjaikat. ...És csak, ha a tiszta ég ismét széttört tetőkön át tekint be és le, fűre, pipacsra, elomló falak mentén – csak akkor fordítom szívemet ismét ennek az istennek háza felé. (122.old.)

Prohászka Ottokár (1858-1927) a Magyar Sion című lapban 1902-ben megjelent *Két világnézet* című cikksorozatában írja:

Nézzétek Nietzschét, az öntudatlan szolgát, aki tör, zúz mindent; aki kalapácsával elékteleníti a századok hódolatos dicsfényétől sugárzó Krisztus-arcot, s vele szemben fölállítja a maga ideálját, az "Übermensch"-t. Nietzsche az igazi képromboló. Pusztító munkájában nem tartja őt fel sem hagyomány, sem erkölcsi nagyság; neki nem imponál sem évezredek kegyelete, sem másoknak tiszteletet s kiméletet érdemlő nézete; ő kiáll a XIX. század alkonyán a világ színterére s új napot ígér.¹³

Az új nap alatt aztán felnőttek mindketten, az *Übermensch* és a *kommunista embertípus* akik megértették és szó szerint tettekre váltották a modern próféta ígétjét. Munkájukat elvégezték. Pusztításuk jól leírható a 74. zsoltár szavaival:

*3 Irányítsd lépteid az örök romok felé: a szentélyben mindent szétdúlt az ellenség,
4 a gyülekezet helyén ellenségeid zajonganak, a bejárat fölé jelvényüket akasztották, a jelvényt,
5 amelyet előbb nem ismertünk. Mint akik a sűrűben fejszét forgatnak,
6 úgy verték szét baltával, kalapáccsal a kapukat.*

¹² Kiss Endre: Nietzsche a modern demokrácia teoretikusa

Forrás: <http://www.pointernet.pds.hu/kissendre/nietzsche/knowledge-05.html>

¹³ Könyv alakban megjelent: Prohászka Ottokár: Összegyűjtött munkái 5. kötet. A diadalmas világnézet (1927).

7 Szentélyedre tüzet vetettek, Istenünk, s neved hajlékát földig meggyalázták.

8 Így szóltak magukban: "Mind megsemmisítjük, égessétek porig Istenük szentélyeit a földön!"

A szenvedő Krisztus sorsában osztozó modern kori vértanúk emlékezetét a *Zsoltárok könyve* szavaival is felidézhetjük:

56. zsoltár

6 Gyalázóim egész nap bántanak, romlásom tervezik:

7 gonoszul összefognak, elrejtőznek, lépéseim lesik, hogy orvul törbecsalják életem.¹⁴

35. zsoltár

15 Hogy elbotlottam, vígan körülvettek, verőlegények körém gyülekeztek, azok akiket soha nem ismertem, ízekre szedtek.

16 És szünet nélkül rágalmakat szórtak, csikorgó foggal gúnyolódva körbefogtak.¹⁵

57. zsoltár

7 Nézd, lábam elé hálót szőttek,

a hurkot megkötötték már nyakamnak,
és gödröt ástak, hogy belézuhanjak.¹⁶

3.3 Szép új világ – egy utópia fenyegetésében

A véres diktatúrák bukása után végre új világ épül. Új világ, amely azonban egyre inkább *Aldous Huxley* (1894–1963) *Szép új világ*¹⁷-ára (1932) emlékeztet. A több mint 70 évvel ezelőtt megjelent regény cselekményének időpontja: Ford után 632. Ekkorra az Isten-hitet már régen kiirtották, a kereszt felső részét lefürészelték, hiszen az új vallás szimbóluma a T-jel, a fogyasztói társadalmat megalapozó és az új időszámítás kiindulópontjául választott Ford T-modell nyomán. Már régi gyakorlat, hogy laboratóriumi körülmények között gyárakban állítják elő a társadalom működtetéséhez szükséges embereket, akiket 60 éves korukig különböző szerekekkel ragyogó fiatalon, erejük teljében tartanak, egy tökéletes fogyasztói társadalomban minden földi örömmel és kényelemmel teljes életet élnek. Nincsenek családok, teljes a szexuális szabadosság. Ha szükségét érzik, hogy kirándulni menjenek a valóság elől, csak be kell venniük az államilag forgalmazott tökéletes kábítószer. Amikor már nem tartható fenn tovább a test ruganyossága és egészsége, bevonulnak egy otthonba, ahol életük egyszeriben véget ér. A családok szétzilálódásának folyamata *Huxley Szép új világ*-ában beteljesedik. Ford után 632-ben a Világellenőrök egyike a történelemtől beszél a diákoknak, végül kioktatja a régi erkölcsökhöz ragaszkodó Vadembert:

- *Próbálják meg elképzelni, mit jelenthetett „együtt élni a családdal” !
Megpróbálták, de szemmel láthatóan a legkisebb siker nélkül.*
- *És azt tudják-e, mi volt az „otthon” ?*

¹⁴ Farkasfalvy Dénes fordítása

¹⁵ Farkasfalvy Dénes fordítása

¹⁶ Farkasfalvy Dénes fordítása

¹⁷ Aldous Huxley: *Szép új világ*. Kozmosz Könyvek. Bp. 1982

Csak a fejüket rázták. (33. old.) ...

- Monogámia és romantika is volt. Bár önök valószínűleg nem tudják, az mi fán terem – mondta Mustapha Mond.

Csak a fejüket rázták. (36. old.)

- *Anya, monogámia, romantika. ... Nem csoda, hogy ezek a szegény premoderneknak mind örültek voltak és gonoszak és szánalmasak. A világuk nem engedte meg nekik, hogy könnyen vegyék a dolgokat... (37. old.)*
- *Volt valami, amit kereszténységnek hívtak, ... az alulfogyasztás etikája és filozófiája. (47. old.)*
- *De az ipari civilizáció csak akkor lehetséges, ha nincs önmegtartóztatás. Saját vágyaink kielégítése, amelynek határt csak a higiénia és a gazdasági élet szabhat, ez a lényeg. ...*
- *Drága fiatal barátom – mondta Mustapha Mond -, a civilizációnak egyáltalán nincs szüksége nemes vagy hősiességre. ... Egy megfelelően szervezett társadalomban, mint amilyen a miénk, senkinek sincs alkalma arra, hogy nemes vagy hősiesség legyen. ... A lehető legnagyobb mértékben vigyázunk arra, hogy megakadályozzuk az embereket abban, hogy túlzottan megszeressék egymást. ... az embereket úgy kondicionáljuk, hogy egyszerűen senki sem tehet másként, mint ahogyan tennie kell. És amit tennie kell, az egészében véve kellemes, a természetes ingerek oly sok lehetőséget kapnak a szabad játékra, hogy ténylegesen nincs is semmi kísértés, amelynek ellen kellene állni. És ha valamikor, valami szerencsétlenség folytán mégis valami kellemetlen dolog történne valahogyan, nos, akkor még mindig ott van a szóma (a tökéletes kábítószer – S.P.), amely lehetővé teszi, hogy szabadságra menjünk a tények elől. És mindig ott a szóma, hogy haragunkat mérsékelje, kibékítsen ellenségeinkkel, hogy türelmesek és sokáig mindent elviselők lehessünk. A múltban ezeket a dolgokat csak nagy erőfeszítéssel lehetett elérni, s csupán több éves, kemény erkölcsi edzéssel. Most pedig bárki lenyel két-három félgrammos tablettát és kész. Bárki erényes lehet ma. Mindenki magával hordhatja egy üvegcében jó erkölcsének legalább a felét. Kereszténység könnyek nélkül – ez a szóma. (190-191. old.)*

3.4 Korunk, a fogyasztói társadalom

A *Szép új világ* című könyv mottója szerint az élet az utópiák felé halad és eljön az idő, amikor a gondolkodó emberek azon fognak munkálkodni, hogyan lehetne elkerülni ezeknek teljes kibontakozását. Valóban azt tapasztaljuk, hogy egy új világ épül, fogyasztásorientált, elidegenedett tömegekkel, manipulált, megkérdőjelezhetetlen értékrendekkel. Akár Nietzsche szavait is idézhetnénk:

Nincs pásztor és egy a nyáj! Mindenki egyet akar, mindenki egyenlő: aki másképp érez, önkéntesen bolondokházába vonul. (Im-ígyen szóla Zarathustra 17. old)

A véres diktatúrák ugyan elbuktak, azonban a szent népet, Isten népét ellenfelei céljainak megfelelően sikeresen elnyomták, háttérbeszorították, marginalizálták. Társadalmi befolyásunk már alig van, ezen a téren inkább csak utóvédharcokat vívunk. Megkezdődött volna a Szentírás által jelzett *elpártolás* kora (Mt 24:13 , Lk 18:8 , 2Tessz 2:3,4 , 1Tim 4:1)? Mindenesetre megvalósult a szekularizált társadalom. Mit hozott mindez magával? Nietzschét követve, a transzcendencia létezésének tagadása, majd ennek logikus következménye az isteni törvények elvetése következett:

”Test vagyok és lélek” – így beszél a gyermek. S miért ne beszéljen az ember gyermek módjára? Ámde, a ki felszerkent, a tudó így szól: test vagyok egészen, s kívülről semmisen; és a lélek csak szó megjelölni egy valamit a testen. (41.old)

Nem kell nékem, mint isten törvénye, nem kell nékem, mint emberi szabály és szükség: nem kell nékem, hogy mutassa az utat földfeletti földek és paradicsomok felé. Földi erény az, melyet én szeretek: kevés benne a bölcsesség és legkevesebb a mindenképp értelme. (44.old)

Az isteni törvények elvetésének végletes formája az az öntörvényűség, amely olyannyira eluralkodott mai világunkban:

Nosza! Ez az én prédikációm az ő fülüknek: én vagyok Zarathustra, az istentelen, a ki így szól: ”ki istentelenebb nálam, hadd élvezem oktatását!” Én vagyok Zarathustra, az istentelen, hol találok magamhoz hasonlót? És mindazok hozzám hasonlóak, akik maguk szabják meg akarataikat és levetkőzik a megadást. (230.old.)

A hit-remény-szeretet keresztény hármását a felvilágosodással felváltó liberális szabadság-egyenlőség-testvériség még a keresztény gondolkörben gyökerezik, azonban ennek árnyékában a fentiek szerint új erkölcs nő fel, amely Nietzschénél leplezetlenül a kéj-uralomszomj-önzés hármásává alakul:

Kéj, uralom-szomj, önzés!: ezt a három dolgot káromolták eddig legtöbbet; ezek valának leghíresebbek és leghírhedtebbek, ezt a hármat akarom emberien jól lemérni. (254.old.)

És a ki az ”én”-t szentnek és üdvözítőnek mondja és az önzést boldogítónak, valóban azt mondja, mint jövendőmondó: Ime, jó már-már itt a Nagy Dél! Im-ígyen szóla Zarathustra. (258.old)

És ugyanakkor történék – bizony először történék!

- *hogyan szava az önzést is magasztalá, az ép egészséges önzést, a mi hatalmas lélekből fakad:*
- *hatalmas lélekből, amelyhez magas, szép diadalmas, tetszetős test illik, a mely körül minden dolog tükörré válik:*
- *a ruganyos, rábeszélő test, a táncos, a melynek hasonlata és kivonata a maga-élvező lélek. Az ilyen test és lélek maga-élvezése önmagát hívja ”erény”-nek. (256-257.old)*

Ez utóbbi mondatok már korunk végsőkéig fokozott testkultuszát vetítik előre. Korunkat a testkultusz, az egyre szexualizáltabb kultúra koraként is jellemezhetjük, amely ugyanakkor demográfiaileg soha nem látott terméketlenséggel jár együtt. A népesség elöregedőben van. Nyugat-Európában kézenfekvő megoldás a növekvő bevándorlás a harmadik világból. Ez egy olyan történelmi pillanatban történik, amikor a nagy tömegek szintjén éppen összeomlott a keresztény tradíció. Ma nincs olyan kultúra, amely asszimilálhatná az érkező tömegeket. Ehelyett az úgynevezett *multikulturális társadalom* épül, amelyben perspektivikusan mindenki elveszíti önazonosságát, hiszen valamennyi vallási-etnikai közösség tovább olvad és fokozatosan beleszivódik az új világ olvasztótégelyébe. Az új világéba, amely az individualizmus jelszavával valójában uniformizálja az embereket. Média pedig élen jár az értékrendformálás ezen folyamatában. Nietzsche fentebb már idézett könyvéből a manipuláció mechanizmusa így tárul elénk:

Kellenek nékem, a kik követnek, mivelhogy enmagukat akarják követni – és oda, a hová én akarom. ... Hogy sokakat elcsaljak az akolból – e végre jöttem én. Hadd legyen haragosom a nép és a nyáj: hadd híjják a pásztorok rablónak Zarathustrát. (23.old)

A magatartáskutató Kopp Mária professzort idézve:

Óriási erők tevékenykednek annak érdekében, hogy a modern társadalomban azt a bizonyos fogyasztói "egyenlétet" kialakítsák és fenntartsák. Mert ki az ideális fogyasztó? A közösségtől elszakított, magányos és szorongó ember, akinek az emberi kapcsolatok is fogyasztási cikkek, aki úgy érzi, hogyha jobb nőre, jobb kocsi, jobb arckrémre cseréli ki az éppen birtokában lévőt, ettől értékesebbé válik. Az ilyen embernek mindent el lehet adni.¹⁸

A fogyasztói társadalom emberideáljára jól illik Pál apostol szava:

Ismételtem megmondtam ugyanis, s most könnyezve mondom: Sokan úgy élnek, mint Krisztus keresztjének ellenségei. Végük a pusztulás, istenük a has, dicsőségük az, ami gyalázatuk, eszüket a földieken járatják. (Fil 3:18,19)

*Az ilyen embernek mindent el lehet adni – főleg pedig azt kell eladni neki, hogy mindez így van jól. A morált valaha meghatározó Kant kategórikus imperativusza¹⁹ korunkra úgyszólván hedonisztikus imperativusszá²⁰ alakult. Az új világrend ezen értékrendje pedig megkérdőjelezhetetlen. Aki szembeszáll vele, az a média hatalmával kerül szembe, amely elsősorban a gúny könyörtelen fegyverével számol le ellenfeleivel. A liberális tolerancia-felfogás ugyanis meglehetősen sajátos. Toleráns mindenkivel szemben, aki elfogadja a liberális értékeket. Aki nem, az hamarosan megtapasztalhatja a tolerancia-intoleranciáját, a gúny, a nyílt erőszakhoz fogható hatékonyságú éles fegyverét. Az *Im-igyen szóla Zarathustra* végső lapjain kiderül, isten gyilkosának - a könyv szerint a föld legrútább emberének - a legfőbb fegyvere a nevetés:*

De egyet tudok – éppen te tőled tanulám egykoron, Zarathustra: aki igazán alaposan akar agyonütni, az nevet. "Nem haraggal, hanem nevetéssel ütünk agyon" – így szóltál egykoron. Óh, Zarathustra, te titokzatos, te harag nélkül megsemmisítő, te veszedelmes szent – nagy kópé vagy!" (425. old)

A gúnyra, csúsztatásokra, a fenyegető, fölényes hangnemre számos példát hozhatnánk. Ilyen például *Dobozi Pálma Megmerevedett katolikus elvek a körlevélben* (Magyar Hírlap 2003.12.11) című írása a Magyar Katolikus Püspöki Kar bioetikai tárgyú körleveléről. A cikk első mondata szerint:

¹⁸ Kopp Mária – Skrabski Árpád: A társadalmi tőke. Magyar Szemle Új Folyam 2001. október

¹⁹ "Cselekedj úgy, hogy akaratod maximája mindenkor egyszersmind általános törvényhozás elveként érvényesülhessen." Immanuel Kant: A gyakorlati ész kritikája Bp. Gondolat, 1991. 138.old.

²⁰ David Pearce: The Hedonistic Imperative (1996) című, Interneten publikált könyve nyomán: www.hedweb.com

A hatályos törvényekkel ellentétben a magyar katolikus egyház továbbra is nemet mond az abortuszra, a fogamzásgátló szerekre és a mesterséges megtermékenyítés bizonyos formáira.

Ezek szerint az Egyház az állami törvénnyel szemben foglal állást, kvázi a bűnözők státusa jár ki neki. Az Egyháznak a hatályos törvényekkel szembe való említése háromszor ismétlődik a rövid írásban, majd egy ismeretlen történész tekintélyére hivatkozva hozza meg a verdiktet:

a középkori családmódellyel ilyenfajta védelme szembehelyezkedés a felvilágosodással.

A fenti cikkről az Origó internetes hírportálon a következő napon megjelent recenzió megemlíti, hogy a középkori családmódellyel védelmező katolikus körlevél elkészítésében olyan neves tudósok is segédkeztek, mint a Magyar Tudományos Akadémia elnöke, Vizi E. Szilveszter, az alelnöke, Hámori József, valamint Freund Tamás akadémikus. Megismétlik a Magyar Hírlap cikkéből az abortusz-törvénnyel való egyházi szembenállást, de egy szerkesztési bravúrral az eutanázia elítélésével egy bekezdésbe szerkesztve. A felületes olvasó nem is kapcsol, hogy az eutanáziát a magyar állami törvények is tiltják. Csak a gúnyt érzi meg és teszi magáévá az eutanáziát erkölcsi rossznak nevező nyilatkozat írói és elfogadói ellenében.

Egy másik példa Pályi András Mária országa - Mária rádiója című cikke az Élet és Irodalom 2000.09.22. -i számában. *Mit akarhat egy katolikus rádió?* – teszi fel a kérdést a lengyelországi Mária Rádióról szóló írásának már az első mondatában. A cikkíró szemében a liberális törekvésekkel szembenálló katolikus rádióadó a demokráciát fenyegeti. Pedig joggal tehetnénk fel a kérdést: Miért kellene az Egyháznak egyetérteni a liberális elvek képviselőivel? Nem kötelező katolikusnak lenni. Aki más utat akar járni, szabadon teheti. Az Egyháznak semmi hatalma nincs arra, hogy törvényeit erővel betartassa. Azt viszont joggal várhatja, hogy a hívőknek se legyen kötelező a liberális erkölcsi felfogásból következő utat járni, valamint, hogy tanítását egyáltalán kifejtse. A szó valódi értelmében vett liberálisoknak ezt meg kellene érteniük. Akik nem értik, azért nem értik, mert gondolkodásuk egyre inkább a totalitárius rendszerek logikájához kezd hasonlítani. George Orwell (1903-1950) írja híres *1984* című könyvében:

*"A szabadság az, ha szabadságunkban áll kimondani, hogy kettő meg kettő négy. Ha ezt megtehetjük, minden egyéb magától következik."*²¹

Csakhogy szabadságunkban áll-e? Egyenlőre igen, de ha ez azokon az embereken múlna, akik a fentiekhez hasonló cikkeket írnak, akkor ez a szabadság hamar véget érne, hiszen az általuk hirdetett tolerancia csupán önmagát tolerálja, és ilyen módon, bármilyen megdöbbentően hangzik is, alapjaiban a totalitárius rendszerek logikájával rokon.

Több szentírási hely is eszünkbe juthat a fentiek kapcsán:

*Megmondták nektek: az utolsó időkben gúnyolódók jönnek, akik istentelen szenvedélyeiknek élnek. (Júdás 1:18)*²²

²¹ George Orwell: 1984. Európa, Bp. 1989. 92.old

²² Újszövetségi Szentírás. Békés Gellért – Dalos Patrik fordítása. Róma, 1972.

Hencegnek: nyelvünk oly hatalmas, ajkunk a fegyverünk, ki bír velünk? (Zsolt 12:5)²³

*Nyújts menhelyet, ha fenyeget a gonoszok gyűlése, a rosszak összeesküvése.
Élesre fenik nyelvük, mint a szablyát, szavuk nyilát méregbe mártják.
Lesből az ártatlanra lőnek, rálőnek hirtelen, semmit se félnek.
Keverik gyilkos főztüket, nagy gonddal rejtik kelepcéjüket. (Zsolt 64:3-6)²⁴*

*Jaj azoknak, akik a rosszat jónak mondják, és a jót rossznak;
akik a sötétséget világossággá teszik, és a világosságot sötétséggé;
akik a keserűt édessé teszik, és az édest keserűvé! (Izajás 5:20)*

4. Az individualizációs folyamat vadhajtásainak hatásai a pszichés egészségre

A felvilágosodás öröksége - Földi erény az, melyet én szeretek: kevés benne a bölcsesség és legkevésbé a mindenek értelme. - úgy tűnik mindez a sötétség fogságába vezet. A folyamatot Antoine de Saint-Exupéry (1900-1944) *Citadella* című művében így világítja meg:

Mert megértettem, hogy az ember teljesen olyan, mint a citadella. Az ember ledönti a falakat, hogy szabadabb legyen, de aztán már nem egyéb, mint lerombolt erősség, amely minden világtáj felé nyitva van. És kezdődik a szorongás, annak a tudata, hogy nem vagyunk.²⁵

Az Isten elvetése okozta szorongás hátterére a Bölcsesség könyvéből vett második kiemelésem mutat rá:

Bölcs 17:11 A félelem ugyanis nem egyéb, mint lemondás a segítségről, amit a megfontolás nyújt. 12 Minél erőtlenebb a szívben (a segítség) várása, annál kínosabbnak érzi az ember, hogy nem ismeri gyötrelme okát.

Igen, ha úgy érezzük, hogy nincs aki segítsen, mert nem hisszük, hogy valaki segíthet, mert nem hisszük, hogy van Valaki, aki segíteni tud sőt akar is, és a hitetlenség miatt még azt sem tudjuk elismerni, hogy valójában Istenre van szükségünk – ez valóban a csapdák csapdája! Ez a gondolat így folytatódik János apostolnál:

A szeretetben nincs félelem. A tökéletes szeretet nem fér össze a félelemmel, mert a félelem gyötrellemmel jár. Aki fél, az még nem tökéletes a szeretetben. (1Jn 4:18)

A modern irodalom és filozófia tele van korunk embere egzisztenciális szorongása, elidegenedése, ürességélménye ábrázolásával. A kiütkezés az önmegvalósítás jelszavát követve az individualizáció útját járja. Ennek első lépése a XIX. század végén a család-egyéni viszonylatában az egyén elsődlegességének deklarálása volt a polgári házasság és a válás bevezetésével. Természetes következmény – egyre több a magányos ember:

²³ Farkasfalvy Dénes fordítása

²⁴ Farkasfalvy Dénes fordítása

²⁵ Antoine de Saint-Exupéry: *Citadella* Bp. Szent István Társulat 1982. 23.old.

Az én könnyemmel menj magánosságodba, én vérem. Szeretem azt, a ki magamagán túl akar teremteni és így megyen tönkre. Im-ígyen szóla Zarathustra. (85.old.)

A szabadság nagy érték. Az itt következők nem ennek tagadásáról szólnak. *Thomas Merton* (1915-1968) híres könyvének bevezetőjében idézi a XVII. századi angol költő, *John Donne* (1572-1631) sorait: *Senki sem sziget, senki sem egész önmagában; mindenki a kontinens egy darabja, az egésznek része.*²⁶ Azaz individuális létünk nem függetleníthető családi, közösségi valamint természetfeletti dimenzióitól. A következőkben az individualizáció folyamatának az egyént alapvető összefüggéseiből kiragadó túlhajtásainak következményeit vizsgáljuk.

4.1 A házasság és a családok válsága

A házasság valaha szilárd és kikezdetetlen emberi együttélési forma volt. Napjainkra legalábbis a nyugati kultúrkörben ez alaposan megváltozott. Gyakoriak a bomlékony, az elkötelezettséget kerülő, instabil kapcsolatok. Az úgynevezett próbaházasság gondolata már Nietzsche-nél is megtalálható:

A rosszul párosítottakat mindig a leggonoszabb bosszúvágyóknak látám: mindenkin megtorolják, hogy már nem futkoshatnak külön-külön. Ennek okáért akarom, hogy a becsületesek így szóljanak egymáshoz: "most szeretjük egymást: lássuk, hogy megőrizzük szeretetünket! Avagy ígéretünk bal-látás volna?" – "Adjatok nekünk haladékat és rövid házasságot, hogy lássuk, vajjon rátermettünk-e a nagy házasságra! Nagy dolog az, mindig négy szemközt lenni!" Im-ígyen szól a tanácsom minden becsületesnek; és ugyan mi lenne szeretetem az emberfölötti emberhez és minden eljövendőhöz, ha más tanácsolnék és beszélnék! (284-285.old.)

A kortárs, XIII. Leó így figyelmeztet a változások veszélyeire:

ekképp rohamosan oda jutnak, hogy a házasság mivolta s lényege egészen meg fog változni, s nem lesz egyéb állhatatlan s ingadozó viszonynál, melyet majd a bűnös kéjvágy megteremt, majd a változó fölbont. (Humanum Genus 21.) ...

Mint ugyanis más alkalommal kimutattuk, a házasságot minden nép mindig szent, és vallási intézménynek tekintette, melynek kötelékét fölbontani tiltják a törvények. Kimutattuk, hogy ha szabad a házasságot felbontani, szükségképp megzavartatik a családi élet, s folytonos viszályok színterévé válik; elveszti méltóságát a nő, és bizonytalanná válik a gyermekek sorsa. (Humanum Genus 24.)

A szexualitás mai szabadabb szemlélete és az Egyház hagyományos tanítása közötti ellentét nyilvánvaló. Sokan ebben látják az egyik legfőbb okát annak, hogy a fiataloknak távolmaradnak és elidegenednek a hívő közösségtől. A média közvetítette ideálok ezt az elidegenedést tovább fokozzák. *Blaise Pascal* (1623-1662) befejezetlenül maradt művében, amelyet halála után *Gondolatok* címmel adtak ki, olvashatjuk, hogy valamennyi szórakozási forma közül a színház

²⁶ Thomas Merton: A csend szava, Szt. István Társulat, Bp. 1983. 18.old.

által felkeltett szenvedélyek a legveszedelmesek a keresztény életet élők számára.²⁷ Mit szólna vajon, ha ma TV-t nézhetne?

Leó pápa szerint fennáll a veszély, hogy a stabilitásukat veszített családokban *bizonytalanná válik a gyermekek sorsa*. Nézzük hát a gyermekek sorsával kezdődően mai sorsok alakulását.

4.2 Abortusz

Vajha sohase született volna! – Ezt javallom én a fölöslegeseknek. – írja Nietzsche (95.old.).

A gyermekek sorsát tekintve az első kérdés, hogy egyáltalán lehetőséget kapnak-e a megszületésre? Ez ugyanis manapság nem evidens.

A népesség előregedőben van. Pedig folyton a túlnépesedésről hallunk. A fejlett nyugati világban azonban más a helyzet. Alacsony a születésszám. Hatékony fogamzásgátlókkal rendelkezünk, magas az abortuszok száma. Az abortuszt követő nem ritka depresszióról és büntudatról kevés szó esik. Pszichológusok, pszichiáterek persze segítenek a trauma feldolgozásában. A valós büntudat pszichoterápiás feldolgozása, esetleg gyógyszeres kezelése azonban keresztény szempontból sok esetben csak a lelkiismeret altatásának nevezhető. Két II. századi őskeresztény irat tanúsága az Egyház tanításának változatlanágáról:

Az utasítás második parancsa így szól: Ne ölj, ne törj házasságot, gyermeket meg ne ronts, ne paráználkodj, ne lopj, varázslással ne foglalkozz, ne keverj mérget, ne hajtsd el a magzatot, a megszületett gyermeket ne öld meg, ne kívánd azt, ami felebarátodé. (Didakhé II. 1.2.)²⁸

(a keresztények) *Mint mindenki más, házasodnak, gyermeket nemzenek, de a magzatot nem hajtják el.* (Levél Diognétoszhoz V. 6.)²⁹

Az abortusz, majd a jövőben az eutanázia és az emberklónozás az orvosi gondolkodás alakulásában gyökeres fordulóponthoz vezet. Az eredeti, mintegy 2400 éve megfogalmazott hippokrateszi eskü szövege és szelleme az orvos helyét a meglevő emberi életek szolgálatban jelölte ki, függetlenül azok életminőségétől. Ennek jegyében kifejezetten tiltotta az abortusz végzését illetve az öngyilkossághoz való segítségnyújtást:

*Senkinek nem adok halálos mérget, akkor sem, ha kéri és erre vonatkozólag még tanácsot se adok. Hasonlóképpen nem segítek hozzá egyetlen asszonyt sem magzata elhajtásához.*³⁰

A ma orvosának nagy kísértése, hogy bizonyos értelemben élet és halál urának érezze magát. Magzati diagnosztikai vizsgálatok eredményeként abortuszt javasolhat vagy egyszerűen csak, mint rutinbeavatkozást, végrehajtja az anya megrendelését (amelyet számos esetben a partner vagy a

²⁷ Pascal : Gondolatok. Officina. Bp., 1944. 130.old.

²⁸ Apostoli atyák. Óskeresztény írók 3. kötet. 94.old

²⁹ Apostoli atyák. Óskeresztény írók 3. kötet. 371.old

³⁰ A hippokrateszi iskola esküje. Kr.e. 400 körül. in: Antalóczy Zoltán: Kardiológia. Medicina. Bp., 1983. 23. old.

tágabb család kényszerít ki). Mesterséges megtermékenyítés esetén kiválasztja beültetendő embriókat – mi lesz a többivel? A mesterséges megtermékenyítés során gyakori többes ikrek estén szelektív abortusz révén néhányat elpusztít, néhányat élni hagy. A kompetenciagény ilyen kiterjesztése ellentétben áll az orvoslás antik korba visszanyúló etikájával csakúgy mint a keresztény alapértékekkel. A folyamat pedig egyre terebélyesedik. Pedig az orvosi gondolkodás egyik alapeleme a beavatkozást megelőző mérlegelés: a várható előnyök és hátrányok számbavétele. El kell ismerni, vannak esetek, amikor számos súlyos ok szól amellett, hogy a gyermek ne szülessen meg. Azonban, ha a mérleg egyik serpenyőjében egy emberi élet van, találhatunk-e ennél nyomósabb érvet a másik oldalra? Visszautalva a bevezetőben árnyalt humanizmus fogalomra, megkockáztathatjuk az ebből következő második kérdést; milyen értelemben nevezi magát humanistának az, aki talál egy emberi életnél súlyosabb érvet? Az orvosi gondolkodás fentebb leírt fordulata iránti igényt Nietzsche így fogalmazta meg egy másik írásában (*Bálványok alkonya, avagy hogyan filozofálunk a kalapáccsal? -1895*):

A beteg a társadalom élősdije. Bizonyos állapoton túl már nem tisztességes tovább élni. A társadalomban mély megvetést kellene keltenie az orvosoktól és a kezelésektől való gyáva függésben töltött továbbvegetálásnak, miután az élet értelme, az élethez való jog veszendőbe ment. Az orvosokból kellene kiindulni e megvetésnek – betegeknek nem recepteket kellene tőlük kapniuk, hanem nap mint nap újabb adag undort... Új felelősséget kellene alkotnunk, az orvosi felelősséget, mindazon esetekre, amikor az élet, a felszárnyaló élet magasabb érdekeit az elfajzott élet kíméletlen elnyomása és félreállítására szolgálja – például a nemzés jogát illetően, a születés jogára vonatkozóan, az élethez való jogot illetően...³¹

Paradox helyzet - ugyanazok a gondolatok amelyek egykor a náci ideológia számára adtak elméleti igazolást elmebetegek és fogyatékosok legyilkolásához, később a faji alapú tömeggyilkossághoz – egybevágnak a mai liberális ideológiák törekvéseivel mind az abortusz, mind az eutanázia létjogosultságának igazolása szempontjából. A jelenséget egy nyelv-váltással tudjuk szemléltetni. Nietzsche *emberfeletti ember* fogalma csak németül kompromittálódott: az *Übermensch* fogalmát ugyanis a náci ideológia sajátította ki. Helyette most angolszász megfelelője, a *Superman* került az eszményképek közé. A Superman képét ne egyszerűsítsük a már a gyermekek által is jól ismert, szinte már klasszikussá vált repülő mesehősre. Az emberfeletti képességre törekvő *Superman* egocentrizmusa az *Übermensch*-éhez képest nem faji alapú, de ezen túlmenően kevés különbséget találunk. A *Superman* a fogyasztói társadalom ideálja. A végletekig kiélt szabadság, tökéletesen kidolgozott test, szexuális szabadosság, a saját érdekek mindenek fölé helyezése jellemzi. Szívesen nyúl vissza ősi keleti és mágikus színezetű praktikákhoz természetfeletti képességek elnyerése érdekében. Alakját a szórakoztatóipar számos különböző, de a lényegét tekintve azonos karakterű filmhős révén állítja már a felnövekvő gyermekek számára is példaképül. Erre a ma oly ismert Superman ideálra jól illik *Prohászka Ottokár* megjegyzése *Két világnézet* című 1902-ben megjelent fentebb már idézett cikksorozatában amelyet Nietzsche *A hatalom akarása* című könyvével kapcsolatban tett:

“Der Wille zur Macht.” Akarj hatalmas, erős, fejlett, független lenni; független a jótól is, a törvénytől is; független a könyörülettől s irgalomtól is. Igazsággal ne törődjél. Te tüzz ki magadnak czélt, életednek irányt; menj, siess, törtess, vágtsd át rajta s megszabadultál a holt

³¹ Friedrich Nietzsche: *Bálványok alkonya*. Holnap kiadó. Bp. 2004. 80-81.old

fogalmak átkától, lelketlen, üres tradíciók csontvázaitól. Ez a Nietzsche kultur-ideálja. Szemeink előtt fölvonul az imperiális ember, a klasszikus ember, az erő, gőg és dacz embere; az "ego" féktelen és vad alakja, vívmányainak s hódításainak diadalmi szekeren! Neki szolgálnak az emberek, a művészetek, de műveltsége mégis rideg. Ez az imperiális ember visszaesést képez a harmonikus, szelíd erő magaslatáról az erőszak ösztöneinek világába. Az "Jo triumphe" rikácsoló vezényszó a harmoniakban; hiszen rabszolgavilág fölött hangzik el; - szenvedésekből merit egynek örömet, - görnyedt háta fölött épít egynek hatalmi trónt, - általános sötétség árán az egyéni érvényesülés villámával akarja a világot megvilágítani. Ezt kópiázta a renaissance, ezt kópiázza Nietzsche.

Túl jón és rosszon (- a Zarathustra szerzője egy másik könyvének címét idézve), az abortusz immár létjogosultságot nyert. Az abortusz egyik funkciója Nietzsche nyomán a degenerált élet kiküszöbölése. Csakhogy ki döntse el mi számít degenerált életnek? Márai Sándor (1900-1989) szerint az ember-szelekció nem emberi kompetencia. Ő ezt inkább a természetre bízna. A Füves könyv (1943) a tarpeji szikláról szóló elmélkedésében figyelmeztet a veszteségre, amely az emberiséget emiatt a durva beavatkozás miatt éri:

Egyáltalán nem biztos, hogy a spártaiak, mikor a tarpeji szikláról ledobálták a törődött testű gyermekeket, a satnya testekkel egyidejűleg nem dobáltak le erős, hatalmas lelkeket is. A satnya gyermekeket mindig szerettem, s nemcsak természetes gyöngédséget éreztem az ilyen védtelen, kis, sápadt teremtések iránt, hanem bizonyos tiszteletet és vonzódást is. Egyáltalán nem biztos, hogy az emberiség legnagyobb erőfeszítéseit a tökéletes testű birkózók, a hibátlan gladiátorok teljesítik – igen, azt hiszem, a satnyáknak is dolguk van a világban, s talán nem is olyan utolsó feladat az ő dolguk. Természetesen nem mondom azt, hogy tenyészük a satnyákat; csak annyit mondok, bízzuk az életre, mit tervel az emberekkel, s higgyük el, hogy a satnyáknak is dolguk lehet a világban. Talán éppen őket szemelte ki az élet olyan hatalmas feladatokra, melyek terhe alatt a gladiátor megroskadna. A tarpeji szikla tehát soha nem megoldás. Az élet pontosabban tudja, mint a spártaiak, kit tart meg munkatársnak céljaihoz, s kit dob el.³²

4.3 Apátlan kor

A megszülető gyermekek jelentős hányada apa nélkül nő fel. Tringer László professzor *Az apaszimbólum hanyatlása* című tanulmányában az ő veszélyeztetett helyzetükre hívja fel a figyelmet. Mint írja, az így felnövő gyermekek élete nem ritkán félresiklik. Máskor látszólag harmonikus ugyan a felnőtté válás folyamata, de a megpróbáltatások során kiderül, hogy a személy sérülékeny, védekezési mechanizmusai elégtelenek, és összeomlik vagy különféle lelki zavarok áldozatául esik. A szerző szerint, az apátlanság, mint hiányállapot korunkban piacosodik:

Önjelölt próféták, guruk, álvallások kínálják portékáikat, amelyek vagy a nárcizmus tömjénezését szolgálják, vagy a neurotikus állapotra kínálnak gyógyírt. Robbanásszerűen növekszik a pszichoterápiás módszerek száma, amelyek terápiás futószalagjaikon egy tökéletesebb személyiséget vélnek előállítani. Gyógyszergyárak kémiai enyhületet ígérnek az apátlanság okozta tengernyi szenvedésre. Különféle szolgáltatások kínálják 'csomagjaikat', amelyek

³² Márai Sándor: *Füves könyv*. Helikon. Bp. 2000. A tarpeji szikláról 100. old.

megoldást ígérnek minden problémára, amelyek végső forrása a személyen belül rejlik. Az apátlan nemzedék védtelen és kiszolgáltatott. A gravitáció megkérdőjelezhetetlen és csalhatatlan iránya helyett a súlytalanság állapota következett be: a gyökér nem tudja, honnan ered, a szár alaktalan, torz formákat ölt. Az apátlannak gyökere nincs, törzse a szeleknek engedelmessé hajlong jobbra-balra. Az apa fogalma végső soron a cselekvések másra utaltságát, tehát a morál princípiumát jeleníti meg. Az apátlan nemzedék önazonosságát, cselekvéseinek vezérlését a morál helyett a jog és a pszichológia vonja uralma alá.³³

Gondoljunk József Attilára: "A semmi ágán ül szívem..." Sorsa, a hányatott gyermekkor által megalapozott pszichés problémákkal való küzdelem és a tragikus vég a század második felében egyre több ember életében ismétlődött.

4.4 A személyiségzavarok kora

Freud szerint a XIX. század szigorú családi erkölcsi termelték ki a neurotikusok tömegeit. Ezzel szemben egy modern pszichiáter, Günter Ammon könyvének³⁴ előszava szerint, mai korunk a személyiségzavarok kora. Hogy a különbséget megvilágítsam, a neurotikus ember ugyan szenved szorongásaitól, de tisztában van sérültségével, van egy kompenzációs készsége amely képesítheti az átlagember szintjén való viselkedésre. A személyiségzavarok azonban egy alacsonyabb személyiségfejlődési szinten való megrekedést jelentenek, amelynek egyik jellemző oka a kora gyermekkor mélyreható szocializációs zavarai, a hiányzó vagy nem működő szülői szerepekben lelhető fel. A formálódó gondolkodási, érzelmi, hangulati, indulati készségekben kóros elemek jelennek meg, melyek az egész további személyiségfejlődést hibás alapokra helyezik. A személyiségzavarban szenvedő ember lelki egyensúlya törékeny, bizonytalan. Jóval nehezebben viseli a stresszt, terhelést, a megrázkódtatásokat, mint az egészséges emberek. Az is előfordul, hogy a kényes egyensúly felborul és súlyos elmezavart állapot alakul ki. A személyiségzavar fő jelei már serdülőkorban mutatkoznak. Felnőtté érve az egyén olyan kifejezett, mélyen rögzült sajátságokkal (kóros gondolkodás-, magatartás- és érzelmi, indulati, hangulati mintákkal) bír, melyek egész életében fokozott kockázatot jelentenek. Környezetükkel szinte mindig problémás, állandó feszültségekkel terhelt a kapcsolatuk. Gyakran a kitartás hiánya valamint gyorsan hullámzó érzelmi változások teszik alkalmatlanná őket a mindennapi élethez való alkalmazkodásra. Viselkedésükre nincsenek belátással, alig tudják beleélni magukat mások lelkiállapotába. Náluk fordul elő a legtöbb válás, belőlük lesz a legtöbb hajléktalan, munkanélküli illetve bűnelkövető. Az alkoholisták, drogfüggők nagyobb részénél észlelhető személyiségzavar, amelynek háttere sok esetben az a tartós ürességélmény, amely a tünetegyüttes gyakori része. A labilis kapcsolataikból születő gyermekek pedig még az előző generációnál is kevesebb követhető mintát kapnak. Nem csoda a drog és alkoholfogyasztás ugrásszerű növekedése.

A személyiségzavarok kialakulásában a kóros szocializáció mellett a központi idegrendszer korai fejlődési szakaszaiban bekövetkező károsodás is szerepet játszhat. Sok híradás olvasható az úgynevezett *magzati alkohol szindrómáról*, a terhesség alatti alkoholizálás következményéről,

³³ Tringer László: Az apa-szimbólum hanyatlása. Vigilia 1999. október

³⁴ Ammon, G: Das Borderline-Syndrom. Pinel Verlag, Berlin, 1998

amely károsodott értelmi funkciót eredményező illetve későbbi kóros személyiségfejlődést megalapozó agykárosodást jelent.

Feltételezhető, hogy a modern világ jellegzetességei (egyik oldalon): állandó rohanás, fokozott stressz, szorongás, a létért való folyamatos, kiélezett küzdelem, (másik oldalon): a végletekig fogyasztásorientált szemléletmód, a kulturális elsivárosodás és a helyén megjelenő sablonos tömegkultúra, a karrierizmus, az anyagi jólét és a közvetlen örömszerzés mint életcél, mind-mind kiváló táptalajt nyújtanak ahhoz, hogy az elkövetkező nemzedékekben a személyiségzavarok aránya még nagyobb legyen.³⁵ – mondja a már említett vezető magyar pszichiáter, Tringer professzor egy helyen. Nézzük mégegyszer: végletekig fogyasztásorientált szemléletmód, karrierizmus, a közvetlen örömszerzés mint életcél – mindez jól rímél Nietzsche *kéj-uralomszomj-önzés* hármásával.

4.5 A homoszexualitás problémája

Az előbb tehát a személyiségzavarban szenvedő emberek növekvő számát emeltem ki. Most egy kényesebb témát érintenék, a homoszexualitás területét. *Nagy Szent Baszileiosz (330-379) Isten nem oka a rossznak*³⁶ című homiliájában az 53. zsoltár illetve Szent Pál nyomán (*Róm 1:18-32*) az istentagadást tartja a probléma gyökerének. Nem az egyes ember szintjén gondolom ezt, de az, hogy ilyen tömeges problémává vált a homoszexualitás, az nem lehet független az Isten-hit visszaszorulásától. Másrészt a pszichiátria is cserben hagyta őket, amikor 1973-ban, az Amerikai Pszichiátriai Társaság döntése nyomán a homoszexualitást törölték a pszichés zavarok listájáról. Azóta nincs kutatás, terápiás próbálkozás, ami értük történne. Számos változást kereső kétségbeesett próbálkozásra az egyetlen hivatalos válasz, hogy fogadják el magukat, dolgozzák fel, hogy ők *mások*. Ez az egyetlen, amihez segítséget kaphatnak.

Történelmi távlatban a betegség-teória rövid epizód volt a homoszexualitás történetében, köztes állomás, ami a bűncselekmény kategóriából kiemelte. Következő lépés volt normál szexuális-beállítódás variánsként való elismertetése. Ma már az követ el bűncselekményt, aki ezt a jelenleg uralkodó normál-variáns teóriát kétségbevonja.

Arról, hogy miért nem kapta meg II. János Pál pápa a Nobel békedíjat az Irak elleni háború megakadályozásáért tett erőfeszítéseieért, sokat elárul a döntést meghozó bizottság egyik tagja, Frida Blom nyilatkozata, miszerint:

*Igaz, hogy a pápa nagy erőfeszítéseket tett a háború ellen, de ő és a katolikus egyház konzervatív álláspontot képvisel a homoszexuálisok jogegyenlőségének és emberi jogainak tekintetében.*³⁷

A csúsztatás egyik lényeges eleme, hogy az egyházi tanításból csupán az egyik elemet hangoztatják, a másiktól nem sok szó esik:

³⁵ Tringer László, Sümegi András, Boldizsár Ferenc: Személyiségzavarok középpontban
<http://www.tebolyda.hu/faliujsag/sajtofigyelo/nszab20010417.htm>

³⁶ Nagy Szent Baszileiosz művei. Ókeresztény írók 16. kötet. Bp. Szent István Társulat, 2001. 38.old.

³⁷ Stockholm City 2003.10.10. 12.old.

*Mindazonáltal az Egyház tanítása szerint a homoszexuális hajlamú férfiakkal és nőkkel „tisztelettel, együttérzéssel és gyöngédséggel kell bánni. Kerülni kell az igazságtalan megkülönböztetés minden formáját.”*³⁸

A keresztény és a liberális megközelítés látszólag árnyalatnyi, valójában azonban gyökeres különbözőségét ragadhatjuk itt meg. A liberális a *másság* tiszteletét hangoztatja. A keresztény ezzel szemben nem a másságot, hanem a másik embert tiszteli. A másság ugyanis önmagában nem érték. Lehet az is, de nem feltétlenül. Sőt megeshet, hogy bizonyos másság, bizonyos eltérés, egyenesen Isten törvényétől való eltérést, ahhoz képest meghatározott másságot jelöl. Ezt pedig a keresztény nem tisztelheti. Ezzel szemben feltétel nélkül kell, hogy tisztelje a másik embert, függetlenül vallásától, életállapotától, szexuális irányultságától és minden egyéb körülménytől, beleértve erkölcsseitől, még akkor is, ha történetesen üldöző ellenség. A tisztelet és a szeretet az Isten képmására teremtett embernek szól, azonban nem követeli meg valamennyi elméletileg elképzelhető magatartásforma, azaz másság helyeslését, sőt időnként jelentheti akár az ezzel szembeni fellépést is. Azaz a személy minden esetben kötelező elfogadása bizonyos esetekben együttjárhat konkrét magatartásmódok kritizálásával. Ez a keresztény megközelítés az *Imitatio Christi* azaz Krisztus követésének, utánzásának egyik lényeges eleme, hiszen Ő határtalanul szereti a bűnös embert, ugyanakkor elutasítja a bűnt.

4.6 A szenvedélybetegségek

Korunk fokozódó problémája a szenvedélybetegségek területe. Az alkoholprobléma nagyarányú növekedése figyelhető meg Magyarországon a XX. század második felében. 1950 és 2000 között megduplázódott az egy főre jutó tiszta szeszből számított alkoholfogyasztás. A svédországi trend is hasonló.

Kosztolányi Dezső tragikus sorsú unokatestvére, *Csáth Géza* (eredeti nevén Brenner József, 1887-1919) *Ópium*³⁹ című novellája (1909) szerint, aki ópiumszívásra adja a fejét, az élélhet még tíz évet, de ez alatt az idő alatt húszmillió évre való élményt él át. Csaknem száz évvel a novella keletkezése után a már említett Huxley-t idézve megállapíthatjuk; egyre többen választják, hogy rendszeresen kirándulni menjenek a valóság elé. Aki terhére van önmagának, annak az öngyilkosságon kívül a drogozás egy másik lehetséges út az önmagától való szabadulásra. Az ugrásszerűen növekvő drogfogyasztással párhuzamosan egyre erősebb a drogliberalizációt követelő lobby. A drogliberalizáció a valóság elé menekülők számára tárná a kaput még szélesebbre. A Bölcsesség könyve képeit idézve, amikor a drogos befecskenézi magának az anyagot, *ráborul a mélységes éjszaka*. Csakhogy mivel ez képe annak a sötétségnek, amely vár rá, nem csoda a gyakran előforduló úgynevezett *bad trip* – rossz utazás élmény vagy pedig a különböző drog indukálta pszichotikus állapotok, amelyek élményanyaga képileg Hieronymus Bosch festményeinek világával írható le. *Charles Baudelaire* (1821-1867), a modern költészet úttörője, *A romlás virágai* című korszakalkotó verseskötet (1857) szerzője, élete egy

³⁸ Hittani Kongregáció: Megfontolások az azonos nemű személyek együttéléseinek törvényes elismertetésére irányuló törekvésekről. 2003. június 3.

³⁹ Csáth Géza: Válogatott elbeszélések. Európa kiadó, Bp. 2003. 103-106. old

periódusában maga is használt kábítószereket. *Angyalt akart játszani és állattá vált* – írja a drogfüggőről, a folyamatot irodalmi igényességgel, egyúttal döbbenetes pontossággal és éleslátással ábrázoló *A mesterséges menyországok* című könyvében⁴⁰ (1860). A gondolat egy másik kifejtése így hangzik:

Az ember Isten akart lenni, és íme egy rajta kívül álló erkölcsi törvény értelmében csakhamar mélyebbre zuhant a saját valóságos természeténél. (67.old.)

A hasissal kapcsolatban egészen szabatosan írja le azt a jelenséget, amelyet ma *amotivációs szindrómának* nevezünk, azaz a hosszabb időn keresztül *”füvezők”* motiváció és akarat nélküli bábuvá válásának folyamatát:

Főleg az akaratot érte károsodás, valamennyi képességünk közül a legértékesebbet. Azt mondják, s ez tulajdonképpen igaz is, hogy ez a szer nem okoz semmiféle fizikai ártalmat, legalábbis semmilyen súlyos ártalmat. De állíthatjuk-e vajon, hogy valaki, aki képtelen a cselekvésre, és aki csak álmodni tud, még ha minden tagja ép is, valóban jól érzi magát ? (66.old.)

Fűzzem még hozzá, hogy a hasis, mint minden magányos játék, az egyént haszontalanná teszi az emberek, a társadalmat pedig feleslegessé az egyén számára, arra készítve, hogy szünet nélkül csodálja önmagát, és napról napra közelebb taszítva ahhoz a csillogó örvényhez, ahol Narcissus-arcában gyönyörködhet ? (69.old.)

Arra a ma is ismert évrre is kitér, amelyet egyes művészek, értelmiségiek hangoztatnak, hogy a drog az inspiráció forrása a számukra:

Aki mérleghez folyamodik, hogy gondolkodjék, rövidesen nem képes mérleg nélkül gondolkodni. Átéltetjük-e kellőképpen annak az embernek a rettenetes sorsát, akinek megbénult képzelőereje nem tud működni többé a hasis vagy az ópium segítségével ? (71.old.)

A drogos életutat oly jól ismerő költő szerint:

A pusztítás oly nagy, és a veszély oly súlyos, hogy azok, akik csak könnyebb sérülésekkel térnek vissza a csatából, olyannak tűnnek fel előttem, mint az alakváltoztató Próteusz barlangjából kiszabadult hősök, vagy az Alvilág felett diadalmaskodó Orpheuszok. Még ha valaki túlméretezett hasonlatnak tekinti is ezt a nyelvi fordulatot, kijelentem, hogy az izgató mérgek szerintem nemcsak a legszörnyűbb és legbiztosabb eszközök közé tartoznak, melyekkel a Sötétség Szelleme rendelkezik, hogy táborába gyűjtse és szolgásgba döntse a nyomorult emberiséget, hanem annak egyúttal mintegy a legtokéletesebb megtestesülései is. (51.old)

A könyv függelékében olvashatók szinte aktuálpolitikai kicsengésű üzenetet közvetítenek:

A hasis fogyasztása kizárja, hogy bármilyen állam értelmesen fennmaradhasson. Nem lennének sem harcosai, sem polgárai. Valóban, az ember számára tilos, elfajzás és szellemi halál büntetésének terhe alatt, hogy létének elsőrendű feltételeit összezilálja és a képességei és

⁴⁰ Charles Baudelaire: *Mesterséges menyországok* Bp. Fekete Sas Kiadó, 2000. 21.old.

környezete között fennálló egyensúlyt felborítsa. Ha léteznék egy olyan kormány, amelynek az volna az érdeke, hogy alattvalóit tönkretegy, nem kellene mást csinálnia, csak a hasis élvezetét szorgalmaznia. (226.old.)

4.7 A lét értelmetlensége – öngyilkosság, eutanázia

A Bölcsesség könyvéből vett harmadik kiemelt gondolatom:

Bölcs 17:19 Mert a világ többi része tündöklő fényben ragyogott, és fennakadás nélkül élhetett a munkának. 20 Csak rájuk borult mélységes éjszaka - képe annak a sötétségnek, amely rájuk várt. De a sötétségnél is jobban terhére voltak önmaguknak.

A szorongás olyan óriási energiákat von ki az emberből, hogy végül teljesen kimerülve a depresszió letargiájába süllyed, terhére van önmagának, azaz megjelenik a halálvágy és a gyakori öngyilkossági gondolatok. Természetesen hívők között is bőven van depressziós, a hívő ember depressziója is végződhet tragikus módon öngyilkosságban. A hit mégis jelentős védő szereppel bír, amely statisztikailag is mérhető. Egykori pszichiátria professzorom, Ozsváth Károly adatai szerint, Magyarországon az ország leginkább katolikus vidékein a legalacsonyabb az öngyilkosságok aránya. Hasonló adatok állnak rendelkezésre Svájcban is.

Visszaülve a Humanum Genusra, XIII. Leó szerint a liberális törekvések fő áldozata a család és a gyermekek lesznek. A család zavarai a modern kutatások szerint ezen a területen is döntő fontosságúak. Egy mai kutatót idézek:

Szerteágazó kutatásokból leszűrhető egyöntetű vélemény, hogy az öngyilkosság a személyiség kóros fejlődésének folyamatát zárja le. A család, mint elsődleges mikroközösség - hiányosságai, működészavarai jelentik témánk szempontjából a legsúlyosabb kóros tényezőket. A szakirodalom szerint ugyanis az öngyilkosságot elkövetők zömének személyisége már a korai gyermekkorban sérült az elszenvedett traumák, megfosztások, aránytévesztések, alkalmatlan szülői-nevelői attitűdök következtében. Így az érintettek énejlődésében visszamaradások, kóros rögzülések alakulnak ki, amelyek megakadályozzák az érett, autonóm, öröm- és munkaképes, azaz egészséges személyiség kibontakozását. Ugyanakkor a különböző devianciaformák közötti átfedésekre utal a szakirodalom azon megállapítása, hogy az öngyilkosság elkövetése minden devianciaformában gyakoribb, mint az átlagnépességben. E megállapítás a patogén gyermekkori szocializáció során kialakult úgynevezett atípusos személyiségzavar, mint sajátos prizma jelentésére utal, amelynek, úgy tűnik, egyik lehetséges fénytörése a "meghívott halál".⁴¹

Természetesen a hívő ember is szorong, gyötrődik nehéz helyzetekben. Lásd akár Jézus vérrel verítkezését az Olajfák hegyén. Ez azonban nem a létezés végső értelmetlenségéről szóló egzisztenciális szorongás, amely nélkülöz minden reményt. Ha viszont a János apostol által említett szeretetet, azaz az Isten iránti szeretetet, a Gondviselésbe vetett feltétlen bizalmat, a Jézus Krisztus feltámadásába és a örök életünkbe vetett hitet nélkülözi az ember, akkor az eutanázia az élet teljesen logikus befejezése. Ebben az esetben, ha a testi élet már nem élvezhető, logikus

⁴¹ Kovács Zsolt: Játék a halállal. Börtönügyi Szemle 1993/3. szám. 57-62. old.

idejében megszabadulni tőle. Másrészt, ha jobban belegondolunk, az eutanázia a szekularizált világban egyenesen társadalmi érdek, hiszen a népesség előregedőben van, a beteg öregek meg sokba kerülnek. Így az eutanázia mellett érvelő liberális mozgalmak sok oldalról megtámogatott, nagyon erős, kimondott és ki nem mondható, de ható érveket hordoznak a tarsolyukban. Egyrészt az eutanázia mint szabadságjog, másrészt az Istenhittől megfosztott ember úgysem látja értelmét a szenvedésnek, harmadrészt itt van pótreménynek a reinkarnáció tanának nyugati adaptációja, végül az öregek, mint társadalmi teherként gondolata. Nietzsche a már idézett Im-igyen szöveg Zarathustra című könyvében *A szabad halálról* szóló fejezetben írja:

Még idegenül hangzik e tanítás: "halj meg idejében!" Halj meg idejében: ezt tanítja Zarathustra. Persze, a ki nem élt idejében, hogyan halhatna meg idejében? Vajha sohase született volna! – Ezt javallom én a fölöslegéseknek. (95. old.)

... a fogatlan szájnak nincs már joga minden igazsághoz. S mindenki, a ki dicsőségre vágyódik, idején búcsúzzék el a tisztelettől és gyakorolja a nehéz művészetet, hogy idején - távozzék. (96.old.)

Bár jönnének prédikátorai a gyors halálnak! Ezeket tartanám igazi viharoknak, megrázni az élet fáit. De csak a lassú halált hallom prédikálni és a békességes túrést minden földi dolog iránt. (97.old.)

5. Következtetés: a két út összegyeztethetetlen, a gyümölcsök magukért beszélnek

A Istent nélküli megoldási kísérletek kudarcára a negyedik kiemelt gondolatom a világít rá:

Bölcs 17:7 A bűvészek szemfényvesztése is kudarcot vallott, és csúfosan vizsgáztak a tudományból, amivel kérkedtek. 8 Akik ugyanis fogadkoztak, hogy a beteg lelkekből kiűzik a félelmet és az aggodalmat, maguk is nevetséges félelem betegek lettek.

A próféták betegek s ebben a modern pszichológiában roppant nagy szerepe van a pathológiának. – írja Prohászka Ottokár már idézett könyvében.⁴² Nietzsche hullámzó pszichés zavarral járó betegsége, több mint 20 éven át, haláláig tartott. A betegséget a kor orvosai szifilisz eredetű paralízis progresszívaként diagnosztizálták, amelynek második stádiumában jellemzőek a megalomán gondolatok és víziók. Egy újabb elmélet szerint a betegség egy lassan növekvő agydaganat volt. Mindkét lehetőség eredményezheti a környezet által megfigyelt tüneteket. Mindenesetre Nietzsche hullámzó lelkiállapotban, részben elmeorvosként írt könyvét.

A lét céltalansága okozta szorongás kiűzése úgy tűnik Isten nélkül nem megy. A modern pszichiátriai gyógyszerektől akkor lehet eredményt várni, ha a probléma mögött biokémiai természetű elváltozások is találhatók. Az Isten nélküli elárvult lét szorongásától azonban ezek a molekulák nem váltanak meg. Gyakran az alapszorongást tetézi a ráadásaként kialakuló gyógyszerfüggőség. Foglalkozási csoportokra lebontva az orvosok között a legmagasabb az öngyilkossági arány, ezen belül a pszichiáterek a listavezetők közé tartoznak.

⁴² Prohászka Ottokár: Összegyűjtött munkái 5. kötet. A diadalmas világnézet (1927). 1. fejezet A szél fordul

A 7. vers kapcsán szólhatnánk arról a sötétségről is, amelyet a New Age prófétái terjesztenek, gyógyulást és önmegváltást ígérve. A hosszútávú gyümölcsök itt is megfelelnek a fenti vers tartalmának. Ez a terület olyan széles spektrumot ölel fel, hogy külön elmélkedés tárgya lehetne, amelyre kísérletet egy másik írásban tettem. Itt csupán Nietzsche könyvének *A szamár-ünnep* című fejezetére szeretnék utalni, ahol isten halála után a fensőbbrendű emberek a szamarat imádják:

Ne feledjétek ezt az éjszakát, sem ezt a szamáriünnepet, fensőbbrendű emberek! Ezt nálam találtátok ki, ezt jó jelnek veszem, - ilyesmit csak lábbadozók találnak ki! És ha megisméltitek ezt a szamáriünnepet, tegyétek kedvetekre, tegyétek az én kedvemre is! És az én emlékezetemre! Imígyen szóla Zarathustra. (426. old.)

A szamár-imádást követő reggelen Zarathustra a barlangja előtt elmélkedik miközben egy hatalmas oroszlán

feküvék lábánál és térdéhez simula fejével és nem szűne meg kedveskedni és úgy tőn, mint az eb, amelyik régi gazdájára talál. (438.old) ...

Közben pedig a fensőbbrendű emberek is fölserkenének Zarathustra barlangjában és szép sorba sorakozának, hogy Zarathustra elé mennének és üdvözölnék őt reggeli üdvözlettel: mivelhogy fölébredvén megláták, hogy nincs már körülöttük. Midőn azonban a barlang ajtajához értek és lépteik zaja megelőzte őket, az oroszlán nagyon fülelt, egyszerre elfordult Zarathustrától és vadul rohana a barlangnak; s a fensőbbrendű emberek, ordításának hallatára, egy szájából elordíták magukat, vissza futának és íziben eltűnének. (439.old.)

Ezen a ponton újra idézhetjük Péter apostolt

Józanok legyetek és vigyázzatok, mert ellenségeitek, az ördög, mint ordító oroszlán körüljár, keresve, kit nyeljen el. (1Péter 5:8)

Zarathustra pedig ámulva nézi mindezt, majd ezt kérdezi magától:

mi tartatik még számomra utolsó bűnömül? És Zarathustra még egyszer elmélyede magában és megint ráüle a nagy kőre és tűnődék. Egyszerre fölugrék: "Részvét! A fensőbbrendű ember iránt való részvét!" – kiáltá és orcája elváltozék. No hát! Annak – ütött az órája!" (440.old.)

Az utolsó sorokban Zarathustra bevallja, nem boldogságra, hanem csupán műve beteljesítésére törekszik, s íme eljött az órája (440. old). A fensőbbrendű embernek tehát *ütött az órája* (milyen találó ez a nyelvi többértelműség!)

Végül az ötödik kiemelt gondolat:

Bölcs 18:4 Azok persze megérdemelték, hogy a világosságtól megfosztva a sötétség rabjai legyenek, mivel fogva tartották fiaidat, akik által a törvény el nem múló világosságát kellett kapnia a világnak.

Visszaulalás a kezdő gondolatra - mindez az Isten-ellenes lázadással, Isten népének visszaszorításával kezdődött. A lázadók azt a büntetést kapták, amit egyébként elérendő célként tűztek maguk elé: Isten nélküli világot akartak, az pedig magától értetődő módon nélkülözi a Világosságot. Avagy ugyanezen gondolat egy másik szemszögből, Jézus szavaival:

Ez az ítélet: a világosság a világba jött, de az emberek jobban szerették a sötétséget, mint a világosságot, mert tetteik gonoszak voltak. (Jn 3:19)

6. Kiegészítő gondolatok

Az eddigiek szerint, a pszichés zavarok biblikus megközelítéséhez a *pszichés zavar mint bűn (saját v. másoké) következménye* – lehetne az egyik aspektus. Csupán mint vázlatrövidéket felvetnék még két gondolatot:

1. *a pszichés zavar, mint Isten eszköze, hogy egy nagyobb rosszból kihozzon.*
2. *a pszichés zavar, amelyből Jézus megszabadít.*

A pszichés zavar mint Isten eszköze arra, hogy egy nagyobb bajból, az istentelenségből kihozzon – lehetne tehát a gondolatsor folytatása a *Dániel 4.* alapján:

Dán 4:28 A szó még ott volt a király ajkán, amikor szózat hallatszott az égből: „Neked szól a szózat, Nebukadnezár király! Elveszem királyi hatalmadat.

29 Kitzátanak az emberek közül, a mező vadjai közt lelsz tanyát, s füvet legelsz, mint az ökrök. Hét időszak múlik el így fölötted, míg belátod, hogy a Fölséges uralkodik az emberi királyság fölött, és annak adhatja, akinek akarja.”

30 Még ugyanabban az órában beteljesedett a jövendölés Nebukadnezáron: kivetették az emberek közül, füvet legelt, mint az ökrök, az ég harmata addig öntözte testét, míg szőre olyan hosszú nem lett, mint a sas tolla, és körmei, mint a madárkarmok.

31 Mihelyt letelt a kiszabott idő, én, Nebukadnezár, az égre emeltem tekintetemet, és visszanyertem értelmemet. Akkor hálát adtam a Fölségesnek, dicsőítettem és magasztaltam az örökké élőt: Hatalma örök hatalom, országa megmarad nemzedékről nemzedékre.

Nagy Szent Baszileiosz már említett *Isten nem oka a rossznak* című homiliája szerint:

Ahogy tehát jótékony az orvos még akkor is, ha kínos és fájdalmas műtétet végez a testen (de a betegség és nem a beteg ember ellen küzd), ugyanúgy jószágos az Isten is, aki a részleges büntetéssel irányítja mindenki üdvét. Te azonban semmit sem hánysz az orvos szemére, aki az egyiket vágja, a másikat égeti, a harmadikat egész testrészétől megfosztja. Sőt, ha egész vagyondat kifizeted neki, akkor is megmentődnek nevezed, mert egy kis részen megállította a betegséget, és az nem terjed ki az egész szervezetre. (41.old)

Vagyis Isten büntetésnek tűnő csapásai gyógyító célzatúak. Amint az orvos ugyan fájdalmat okoz beavatkozásával, de a célja az egészség visszaállítása, ugyanúgy az Isten által ránk bocsátott

nehézségek célja, hogy visszataláljunk az igazi egészséghez, a teljességhez és a teljesség forrásához, magához Istenhez. Más szóval:

*míg belátod, hogy a Fölséges uralkodik az emberi királyság fölött.
Akkor: az égre emeltem tekintetemet, és visszanyertem értelmemet*

Vagy Izajás könyve 1. fejezetének plasztikus leírása szerint:

*22 Ezüstöd salakká változott, borod olyan lett, mint a víz.
25 Lám, ellened fordítom kezemet, hogy kiolvasszam belőled a salakot, és eltávolítsam az ólmot.
26 ... Akkor majd újra az Igazság városának hívnak, hűséges városnak.*

A harmadik aspektus: a pszichés zavar, amelyből Jézus megszabadít. *Izajás próféta szerint:*

*Iz 53:4 Bár a mi betegségeinket viselte, és a mi fájdalmaink nehezédtek rá,
mégis (Istentől) megvertnek néztük, olyannak, akire lesújtott az Isten, és akit megalázott.
5 Igen, a mi bűneinkért szúrták át, a mi gonoszságainkért törték össze;
a mi békességünkért érte utol a büntetés, az ő sebei szereztek nekünk gyógyulást.*

*Iz 42:16 Vakokat járni készítek, bár az utat nem ismerik,
ösvényeken, melyeket nem ismernek, én utat mutatok nekik.
Arcuk előtt a sötétséget fénné változtatom,
egyenes ösvényt készítek nekik göröngyös utakon.⁴³*

Jézus gyógyítása tehát magában foglalja a hitre jutást is. A *Lukács* evangélumban olvashatjuk:

*1:73 ... megadja nekünk,
74 hogy az ellenség kezéből kiszabadulva, félelmet nem ismerve szolgáljunk neki*

*1:78 ... Irgalmában meglátogat minket a magasságból,
79 hogy világosságot adjon az embereknek, akik a sötétségben és a halál árnyékában ülnek
lábunkat meg a béke útjára irányítsa.*

*4:18 "Az Úr lelke van rajtam, azért kent fel engem, hogy örömhírt vigyek a szegényeknek.
Elküldött, hogy hirdessem a foglyoknak a szabadulást, a vakoknak a látást,
hogy szabadon bocsássam az elnyomottakat,
19 és hirdessem az Úr kegyelmének esztendejét."*

Ez azonban egy újabb elmélkedés tárgya lehetne.

⁴³ Farkasfalvy Dénes fordítása

7. Záró gondolat

A szabadkőművességet illetően nem a jobboldalról származó közismert összeesküvés-elméletek számát akartam szaporítani. Nem gondolom, hogy ők lennének minden negatív jelenség okozói. Azt azonban igen, hogy mint szellemi műhely és mint jelentős hatalmi-háttérhatalmi összeköttetésrendszerrel bíró elitkör, minimum katalizátor-szerepet játszottak a felvilágosodás kora óta lezajlott társadalmi-értékrend átrendeződés folyamatában, amelynek egyik alapeleme a kereszténységnek a nyugati kultúrkörben való fokozatos visszaszorulása. Legalábbis szimbolikus összefüggést véltem felfedezni az emberiséget a vallás kötelmei alól felszabadítani igyekvő szabadkőműves törekvések és az *isten halálát hirdető és a fennsőbbrendű ember megjelenését váró Nietzsche gondolatai között.*

Ezekből az eszmetörténeti folyamatokból kiindulva az elmúlt bő száz év társadalmi változásainak illetve ezek szellemi hátterének a pszichés egészségünkre gyakorolt hatását próbáltam vizsgálni. Megkíséreltem annak a valóságnak néhány szeletére kitérni, amelyet II. János Pál pápa a *halál kultúrájának* nevezett és amellyel szemben a *szereket civilizációjának* építését valamint az *új evangelizációt* sürgette, *a harmadik évezred új keresztény tavaszáért* imádkozva. Nem politikai harcokat kell ezért vívnunk, hanem egyszerűen visszatérni Krisztushoz. Ha lesz újra elég keresztény, lehet újra keresztény társadalom. A jelenben azonban nincs sürgetőbb dolgunk, mint a megtérés és az újraevangelizáció. Azt pedig világosan láthatjuk, hogy az Istentől való elfordulás mind az egyén mind a társadalom működését, egészségét hátrányosan befolyásolja, már ebben a földi életben is. Ezért, bár Nietzsche képét idézve, *vihar rázza az élet fáit*, meg kell hallanunk a Bölcsesség figyelmeztetését:

*Ne törekedjétek a halálba életetek elhibázott útján, ne sietessétek romlásotokat kezetek tetteivel!
Mert a halált nem Isten alkotta, ő nem leli örömét az élők pusztulásában.*

Hisz mindent azért teremtett, hogy legyen, és a világ teremtményei az üdvösségre szolgálnak.

Nincs bennük pusztító mérreg, és a földön nem az alvilág uralkodik.

Mert az igazságosság halhatatlan. (Bölcs 1:12-15)